

ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИХОВАННІ

У статті здійснений теоретичний аналіз інноваційної педагогічної діяльності та представлені результати дослідження суб'єктивних чинників, що впливають на її ефективність.

Ключові слова: нововведення, інноваційна педагогічна діяльність, суб'єктивні чинники.

В статье осуществлен теоретический анализ инновационной педагогической деятельности и представлены результаты исследования субъективных факторов, что влияют на её эффективность.

Ключевые слова: нововведения, инновационная педагогическая деятельность, субъективные факторы.

The article present the theoretical analysis and the results of the study of subjective factors, that influence the effectiveness of innovative teaching activities/

Key words: innovation, innovative teaching activities, subjective factors.

Характерною ознакою сучасного світу є інноваційний розвиток усіх сфер життєдіяльності людини. В умовах розвитку інформаційного суспільства, глобалізації та інтеграції світової економіки, інтенсивного впровадження інформаційних технологій країни Європи здійснюють відповідні реформи національних систем освіти. Школа як один з інститутів соціалізації людини, її виховання і підготовки до ролі активного суб'єкта суспільних процесів повинна відповідати новим реаліям і тенденціям суспільного розвитку. У цих умовах особливого значення набуває проблема інновацій в освіті та вихованні. Нововведення (інновації), які визначаються як введення в практику нового, сприяють розвитку і спричиняють певні зміни в освіті, є суттєвим діяльним елементом реалізації конкретних завдань у навчально-виховному процесі, результатом наукових пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду. Відповідно до цього, інноваційність характеризує професійну діяльність кожного сучасного педагога, у зв'язку з чим, виняткового значення набуває проблема інноваційної діяльності педагога у сфері виховання.

Роль педагога в інноваційному процесі важко переоцінити. Саме від нього залежить ефективність упровадження інновацій у навчально-виховний процес. Як зазначає Н.Волкова, "педагог є носієм конкретних нововведень, їх творцем, модифікатором. Він має широкі можливості і необмежене поле діяльності, оскільки на практиці переконується в ефективності наявних методик навчання і може коригувати їх, проводити докладну структурування

досліджень навчально-виховного процесу, створювати нові методики” [1, с.403].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблемі інновацій в освіті присвячено багато досліджень відомих учених, педагогів та психологів. Теоретичні аспекти педагогічної інноватики, класифікація нововведень, інноваційні педагогічні технології, особливості інноваційної діяльності, характеристика і структура інноваційного процесу аналізуються у працях Д. Алфімова, І. Бега, К. Бондаревої, І. Даниленко, І. Дичківської, М.Кларина, О. Козлової, А. Лоренсова, О. Пехоти, І. Підласого, О. Попова, М.Поташника, В. Сластьоніна, В. Урського, О. Хомерики, А. Хуторського, Н.Юсуфбекової та ін.

Особливості інноваційних педагогічних технологій та їх виховний аспект є предметом наукового пошуку Т. Дем'янюка, О. Кіяшко, Л. Рошупкіної, В.Сафуліна, В. Стельмашенко та ін.

Аналіз сучасної літератури свідчить, що наукові, методичні, організаційні засади інновацій в освіті та роль педагога як носія інновацій у повній мірі висвітлені у працях відомих науковців. Проте недостатньо розробленим залишається питання щодо вивчення особливостей інноваційної діяльності педагогів у вихованні та вплив відповідних чинників на її якість та ефективність.

Тому **метою статті** є аналіз суб'єктивних чинників, що впливають на інноваційну педагогічну діяльність у вихованні.

Із метою визначення особливостей інноваційної педагогічної діяльності доцільно розглянути ключове поняття інноваційної педагогіки – “інноваційна педагогічна діяльність”.

Науковий аналіз проблеми інноваційної педагогічної діяльності дозволяє визначити її як багатоаспектну. Так, інноваційну педагогічну діяльність розглядають як процес створення і введення нового в педагогічну практику (І.Богданова, І. Дичківська, О. Козлова, Н. Клокар, Л. Петриченко, В. Сафіулін, Г. Сиротенко, В. Урський та ін.), як найвищий ступінь педагогічної творчості, введення нового в педагогічну практику (Н. Лапін), як відмову від традиційних нормативів у навчально-виховному процесі (З. Абасов, Л. Подимова, В.Сластьонін, В. Слободчиков), як комплекс заходів і технологій із забезпечення інноваційного процесу (А. Хуторської, К. Макагон), як етапи розвитку інноваційних процесів розробки, пошуку, освоєння та розповсюдження нововведень (Л. Даниленко, Л. Гавриленко, В. Лазарєв, Б.Мартиросян), як науково-творче дослідження та експеримент (М. Меладзе, Л.Чернікова, Т. Волобуєва).

Отже, всі представлені вище визначення інноваційної педагогічної діяльності взаємодоповнюють одне одного і ґрунтуються на глибокому осмисленні й аналізі сутності та змісту даного поняття. В. Сластьонін вважає, що “зрозуміти основні функції інноваційної діяльності вчителя можна лише, враховуючи специфіку його професійних дій, різноманіття відносин і спілкування, систему мотивів, ціннісних орієнтацій, рівень креативності та рефлексії” [3, с.96].

Аналіз наукових досліджень з означеного питання свідчить, що інноваційна діяльність як педагогічна категорія характеризується складним і багатоплановим феноменом, який своїм змістом охоплює: процес взаємодії індивідів, що спрямований на розвиток, перетворення об'єкта та переведення його в якісно новий стан; системну діяльність щодо створення, освоєння та застосування нових засобів; особливий вид творчої діяльності, що об'єднує різноманітні операції і дії, спрямовані на здобуття нових знань, створення технологій, систем.

Інноваційна педагогічна діяльність, як визначає І. Дичківська [2], ґрунтується на осмисленні практичного педагогічного досвіду; це цілеспрямована педагогічна діяльність, яка орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, формування нового знання, якісно іншої педагогічної практики.

Характерним для інноваційної діяльності є її зміст, який охоплює процес взаємодії індивідів, системну діяльність щодо створення, освоєння та застосування нових засобів та особливий вид творчої діяльності, що об'єднує різноманітні операції і дії, спрямовані на формування нових знань.

Практичний досвід переконує, що на успішне створення, ефективне опанування, впровадження і поширення інновацій впливають не тільки об'єктивні чинники, до яких відносять масштаб нововведення в освіті, інноваційну політику освітньої установи, економічний, матеріальний та кадровий стан, особливості конкретного середовища, інноваційний потенціал навчального закладу тощо, а й суб'єктивні – психологічні якості та особистісні характеристики особистості. Розглянемо останні більш детально.

Головною рушійною силою інноваційної діяльності, на думку Н.Волкової, є вчитель [1], тому особливу увагу вона приділяє вивченню особистісних якостей, що сприяють створенню і реалізації нововведення. До таких якостей належать: схильність до ризику, високий професіоналізм, відкритість до нового, зацікавленість в особистісному та професійному зростанні, установка на нововведення. Доведено, що інноватори – це люди з високою здатністю до соціальної адаптації, готові до співпраці, комунікабельні, активні, ініціативні, незалежні, креативні, гнучкі, мобільні, критично відносяться до дійсності, прагнуть до успіху.

За результатами нашого дослідження, яке проводилося на базі Одеського обласного інституту вдосконалення вчителів, педагоги-інноватори характеризуються такими особистісними якостями, як активність, оригінальність, комунікативність, прагнення до співпраці, рішучість, відкритість до нового, креативність. Згідно з дослідженнями П. Шихирева [7], незалежно від типу культури, частка індивідів із набором таких інноваційних якостей складає 5-7% населення. Проте більшість дослідників і практиків доводять, що необхідні особистісні якості для ефективною інноваційної діяльності можна формувати і розвивати.

До особистісних чинників науковці віднесли стать та вік інноваторів, що, на нашу думку, є достатньо суперечливим твердженням. Спираючись на загальновідомі дослідження, жінки у порівнянні з чоловіками більш конформні,

емоційні, обережні; переважна більшість педагогів та керівників навчальних закладів в нашій країні жіночої статі, а відомі педагоги-новатори – переважно чоловічої. У зв'язку з цим, виникає думка про неспроможність жінок до інноваційної діяльності. Однак, останні дослідження довели, що саме жінки-педагоги активно беруть участь у роботі експериментальних лабораторій, майданчиків зі створення, впровадження та поширення педагогічних інновацій, ярмарків педагогічних ідей, конкурсів педагогічної майстерності тощо.

Такі ж протиріччя існують і в оцінці факторів віку. Так, за дослідженнями О. Советової, максимальні інноваційні установки мають люди у віці 25-29 років, радикально-інноваційні – у віці 30-34 років, а консервативно-узагальнені домінують у віці 50-59 років [5]. Проте результати нашого дослідження, яке, як уже зазначалося, здійснювалося на базі Одеського обласного інституту вдосконалення вчителів, свідчать, що найчастіше і найефективніше інноваційною діяльністю у виховному процесі займаються педагоги віком 29-34 та 40-45 років. Однак якісних і високих результатів інноваційної діяльності у вихованні досягають педагоги у віці 48-55 років. У зв'язку з цим, можна припустити, що суперечливість даного чинника зумовлюється особливістю інноваційної виховної діяльності.

Безперечно, на успішну реалізацію нововведення впливають також кваліфікація, стаж роботи та освіта. На думку Р. Кричевського, для успішного проведення інноваційної політики важливі: освітній рівень, інформаційні контакти, поінформованість працівників, мотивація до нововведення та суб'єктивне ставлення, яке пов'язане з втратами та надбаннями людини. Дослідження свідчать, що найбільш активними в інноваційному процесі виявилися педагоги з вищою освітою, які, до того ж, здобули додаткову освіту, постійно і активно займаються самоосвітою, прагнуть до саморозвитку та самовдосконалення. При цьому, педагоги-новачки охочіше сприймають нововведення, ніж працівники зі стажем. Найвищий показник результативності інноваційної діяльності, яку ми розглядаємо як “діяльність, що виявляється у внесенні в освітню практику нових ідей, методик, технологій, відмови від навчальних штампів, служить оновленню змісту сучасної освіти, створює нові педагогічні технології, пропонує нові можливості для творчості вчителя” (за В.Сафіуліним) [6], виявився у респондентів із досвідом педагогічної роботи від 18 до 23 років – 22%, від 8 до 12 років – 18%, середній показник зафіксований у групі респондентів з досвідом роботи від 13 до 17 років – 14%, а найнижчі показники у групі респондентів до 7 років педагогічного досвіду роботи – 10% та понад 25 років – 12%. Як свідчать отримані результати, активно і успішно інновації у вихованні реалізують педагоги, які мають певний стаж роботи, а педагоги-новачки, хоча й охочіше сприймають нововведення, однак, не завжди активно і результативно впроваджують їх у власній практиці.

Не менш важливим особистісним чинником, що впливає на ефективність інноваційної педагогічної діяльності, є готовність педагогів до інноваційної діяльності. Численні наукові напрацювання свідчать, що означена проблема активно розробляється в Україні та за її межами. Однак, як визнають дослідники (Л. Ващенко, І. Гавриш, О. Козлова, В. Паламарчук, Е. Полупанова,

В. Сластьонін та ін.), дана проблема поки що не має належного обґрунтування ні на теоретичному, ні на практичному рівнях. Це підтверджується результатами моніторингу готовності до інноваційної діяльності вчителів і керівних кадрів закладів освіти, що здійснений лабораторією Інституту НАПН України. Згідно з отриманими даними тільки 6% опитуваних готові до впровадження інновацій. Аналогічні дані спостерігаються за результатами дослідження В. Малихіної. Дослідницею встановлено, що інноваційну діяльність на достатньому рівні здійснюють лише 7% вчителів, а переважна більшість (69,9%) – на недостатньому. Крім того, за даними В. Малихіної, 81% вчителів упроваджують інновації у навчальному процесі, тоді як лише 8% – у вихованні [4].

Отже, у зв'язку з вищезазначеним, особливої актуальності набуває питання готовності педагогів до інноваційної виховної діяльності, а сучасний стан дослідження означеної проблеми вимагає негайного її вирішення. Крім того, проблема суб'єктивних чинників та їх вплив на інноваційну педагогічну діяльність, на нашу думку, не є вичерпаною і потребує подальшого детального дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н.П.Волкова. – К. : Академія, 2001. – 576 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І.М.Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Сластенин В. А. Педагогика: Инновационная деятельность / В.А.Сластенин, Л.С.Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.
4. Малихіна В. М. Управлінська підтримка інноваційної діяльності вчителя / В. М. Малихіна // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – № 2. – С. 69-71.
5. Советова О. С. К проблеме обобщенности – дифференцированности инновационных установок / О. С. Советова // Актуальные проблемы социальной психологии : тезисы научных сообщений Всесоюзного симпозиума по социальной психологии. – Кострома, 1986. – Ч.3. – С. 76-77.
6. Сафіулін В. І. Інноваційний пошук нових технологій навчання / [В.І.Сафіулін; за ред. Л. І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук] // Інноваційні пошуки в сучасній освіті. – К. : Логос, 2004. – С. 53-64.
7. Шихирев П. Н. Современная социальная психология : учеб. пособ. для вузов / Н. П. Шихирев. – М., 1999. – 448 с.

Дата надходження до редакції: 16.11.2012 р.